

www

obs Apollo:

“Wij willen erfgoededucatie structureel invoeren.”

Leerlingen van obs Apollo (foto: Jochem Jurgens).

Openbare basisschool Apollo staat in Krakeel, een arbeiderswijk uit de jaren '60 in Hoozeveen. De school bestaat 46 jaar en was het eerste gebouw in de wijk. Sinds augustus 2009 zit de school samen met christelijke basisschool De Morgenster in één nieuw gebouw, waarin onder meer ook de peuterspeelzaal, de BSO, het wijkcentrum en sportzalen zitten. De scholen vormen samen een brede school.

De wijk Krakeel telt veel verschillende nationaliteiten en veel taalzwakke kinderen. Alle leerlingen komen uit de wijk, vaak hebben

hun ouders ook op de Apolloschool gezeten. De school krijgt extra rijksgelden om leeren vooral taalachterstanden weg te werken (de zogeheten gewichtenregeling is van toepassing op 50% van de leerlingen en op basis van het postcodegebied krijgt de school impuls gelden). Zo'n 15% van de leerlingen is allochtoon. De school telt 150 leerlingen verdeeld over 9 groepen en 17 docenten, waaronder een vakleerkracht voor gymnastiek. Er is wel een cultuurcoördinator, maar die is nog niet ICC-gecertificeerd.

Openbare basisschool Apollo

Laaggeletterdheid is een probleem in de gemeente Hoozeveen. Reden waarom obs Apollo er alles aan doet om haar leerlingen een stevige taalbasis mee te geven. Dus geen tijd voor cultuureducatie? Ja, juist wel. De eigen buurt en geschiedenis vormen juist een prachtig aanknopingspunt voor taal- en cultuurlessen. Daarom stapte de school vol enthousiasme in *Kruiwagen vol omgeving*, het Hoozeveense Erfgoed à la Carte-project.

De school is 46 jaar oud, maar het gebouw is spiksplinternieuw. En indrukwekkend groot. Het wordt dan ook, als brede school, gedeeld met De Morgenster (een christelijke basisschool), peuterspeelzaal, BSO, sportzalen en wijkcentrum. "Het was wel even slikken voor de mensen in de wijk Krakeel", vertelt Simone Mulder, coördinator onderbouw. "Hun oude vertrouwde school waar ongeveer iedereen uit de wijk op gezeten heeft, ging tegen de vlakte."

Daarom koos Apollo ervoor om binnen het Hoozeveense erfgoedproject *Kruiwagen vol omgeving* aan de slag te gaan met het deelthema Vroeger en nu in mijn school/wijk/stad. "Zo konden we kinderen het hele proces van afbraak en nieuwbouw van hun school bewuster laten beleven."

GRIFFEL EN KROONTJESPEN

Kruiwagen vol omgeving is een van de 15 erfgoedprojecten die in 2005 begonnen onder de noemer Erfgoed à la Carte. Partners in het Hoozeveense samenwerkingsverband zijn erfgoedhuis Drents Plateau, Bibliotheek Hoozeveen, onderwijsbegeleidingsdienst ABCG, IVN Consulentenschap Drenthe, de gemeente en tien basisscholen, waaronder Apollo. Doel

was het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn erfgoed voor groep 1 tot en met 8 in het primair onderwijs.

Ze hoefden niet helemaal vanuit het niets te starten. Er lag al het in opdracht van de gemeente geschreven boekje *Alles is anders om me heen*, met verhalen over de geschiedenis van Hoozeveen. "Leerkrachten vonden het echter moeilijk die verhalen te vertalen naar concrete erfgoedactiviteiten in de klas", vertelt Linda Reinalda, consulent erfgoed-educatie van Drents Plateau. "Die activiteiten zijn nu ontwikkeld binnen het Kruiwagen-project."

De Apolloschool was samen met De Morgenster een van de actievere deelnemers die schoolbreed meedraaide en voor elke groep meehielp iets te ontwikkelen. Een prentenboek voor de kleuters, een kwartet voor

"Leerkrachten vonden het moeilijk verhalen te vertalen naar concrete erfgoed-activiteiten in de klas."

Linda Reinalda, consulent erfgoed-educatie van Drents Plateau.

“Wij proberen erfgoed-educatie zoveel mogelijk te koppelen aan dingen die we al doen, zoals burgerschapsvorming en taalbeleid.”

Gerry Arts, directeur obs Apollo

groep 3/4. Voor groep 5/6 kwam er het project *Onze school is oud. Hoe oud?* en voor groep 7/8 ten slotte *Levende bronnen, levende wijk*, een project waarbij leerlingen de wijk in gingen om mensen te interviewen over vroeger. Na de ontwikkeling kwam de uitvoering. In april 2008 stonden Apollo en De Morgenster drie weken lang in het teken van *Een Kruiwagen vol Krakeel*. “Drie weken lang spektakel”, herinnert directeur Gerry Arts zich. Chloé Hoogeveen, destijds leerling van groep 6, weet het ook nog goed. “Ons schoolhoofd en die van De Morgenster stapten in een tijdmachine en kwamen in het verleden terecht. En wij ook een beetje, want we gingen met hen mee. Wij deden een project over hoe een school er 100 jaar geleden uit zag. We hebben bijvoorbeeld met een griffel en een kroontjespen geschreven. Nou, geef mij maar een balpen.” Reinalda zag door samenwerking met de Apolloschool wat erfgoededucatie betekent voor leerlingen. “Ze vertelden me: ‘Zo hoeven we geen saaie boeken te lezen, maar leren we geschiedenis met lol. En in plaats van huiswerk krijgen we een kwartet mee naar huis.’”

STEVIGE ONDERGROND VAN TAAI

Zo groots als het in 2008 is aangepakt, doet de Apolloschool het nu niet meer. Het was een “gezellig, warm project” aldus Mulder, maar ook erg intensief. En met net een

verhuizing achter de rug kan dat niet. “Het is niet zo dat we bewust gezegd hebben: dat doen we niet meer, maar we hebben nu even wat anders aan ons hoofd”, vertelt docent en cultuurcoördinator Anneke Groen. Directeur Arts voegt toe: “Wij proberen erfgoededucatie zoveel mogelijk te koppelen aan dingen die we al doen, zoals burgerschapsvorming en ons taalbeleid.”

Taalbeleid is een speerpunt voor de Apolloschool. Er zijn de nodige leerlingen met taalachterstanden. Laaggeletterdheid is een probleem in de hele gemeente, maar vooral in de wijk Krakeel. De Apollo verzorgt de gemeentelijke schakelklas voor groep 3/4: in deze klas worden de gewone lessen even opgeschort en worden taalzwakke leerlingen een jaar lang intensief bijgespijkerd op het gebied van taal.

Hoe nodig ook, de school wil kinderen meer meegeven. “Onze kinderen stellen zich vrij afhankelijk op”, zegt Arts. “Wij willen hen activeren en motiveren tot zelfontwikkeling, met een heel stevige ondergrond van taal, maar hen ook cultuur meegeven.” Juist omdat, vult Groen aan, hun leerlingen daar van huis uit nauwelijks kennis mee maken. Daarom brengen de leerlingen van groep 7 altijd een bezoek aan Het Gevangenis-museum in Veenhuizen en gaat groep 8 op speurtocht in het Drents Archief. En daarom maakt de school gebruik van het Kunstmenu, haken ze met activiteiten in de les aan bij het jaarlijkse wijk-evenement *Full Colour Day* en verzorgen vakdocenten van Scala, centrum voor de kunsten, elke vrijdagmiddag muziek- en tekenlessen in de klas. “Vrijwel geen enkel kind uit de wijk gaat naar de muziekschool. En dus halen we de muziekschool in huis, dat werkt drempelverlagend.”

De leerlingen krijgen vier weken lang kunst- of technieklessen rond een bepaald thema. Chloé Hoogeveen volgde dit jaar al een cursus muziek en tekenen. “Bij muziek

“Vrijwel geen enkel kind uit de wijk gaat naar de muziekschool. En dus halen we de muziekschool in huis.”

Anneke Groen, cultuurcoördinator obs Apollo

hebben we zelf instrumenten gemaakt. We vulden bijvoorbeeld flessen met water en sloegen daar dan op met een stok. Een volle fles klinkt anders dan een bijna lege. Bij tekenen gingen we verschillende materialen uitproberen. We hebben gewerkt met verf, houtskool, wasco en geknipt en geplakt. Ik heb alles mee naar huis genomen, want mijn moeder wil al mijn tekeningen bewaren.” Aandacht voor cultuur kan dus ook op een taalachterstandsschool. “Dat is een kwestie van keuzes maken”, stelt Arts: “Je kunt in een cultureel project ook heel goed met taal bezig zijn. Dan pas je de taalthema’s uit je lesmethode gewoon aan dat culturele project aan.” Vorig jaar deden ze mee aan *Drentse taal*,

een project waar taal en erfgoed prachtig hand in hand gaan, vertelt docent Simone Mulder. “Ouders kwamen op school verhalen in hun eigen dialect vertellen. Hierdoor geven we leerlingen mee dat ze hun eigen afkomst niet hoeven te verloochenen. Je moet alleen leren wanneer je je eigen dialect mag gebruiken en wanneer niet.”

PRENTENBOEK DE MOLENMUIS

Taal en erfgoed gaan ook mooi samen in het binnen *Kruiwagen* ontwikkelde prentenboek-project *De Molenmuis*. De Apolloschool heeft dit als pilotschool samen met de openbare bibliotheek ontwikkeld. De bibliotheek liet tekenaar Tjibbe Veldkamp en schrijver Hans Sprij op basis van negentiende-eeuwse foto’s van de molen een verhaal maken over een muis die in de Hoogeveense molen woont. Samen met de school werden verwerkingslessen ontwikkeld, zoals het zelf maken van een boekje, een les over muizen en natuurlijk een uitstapje naar de molen. Het prentenboek is opgenomen in het gemeentelijke taalprogramma *Knapzak vol taal*. Scholen en de gemeentelijke Stichting

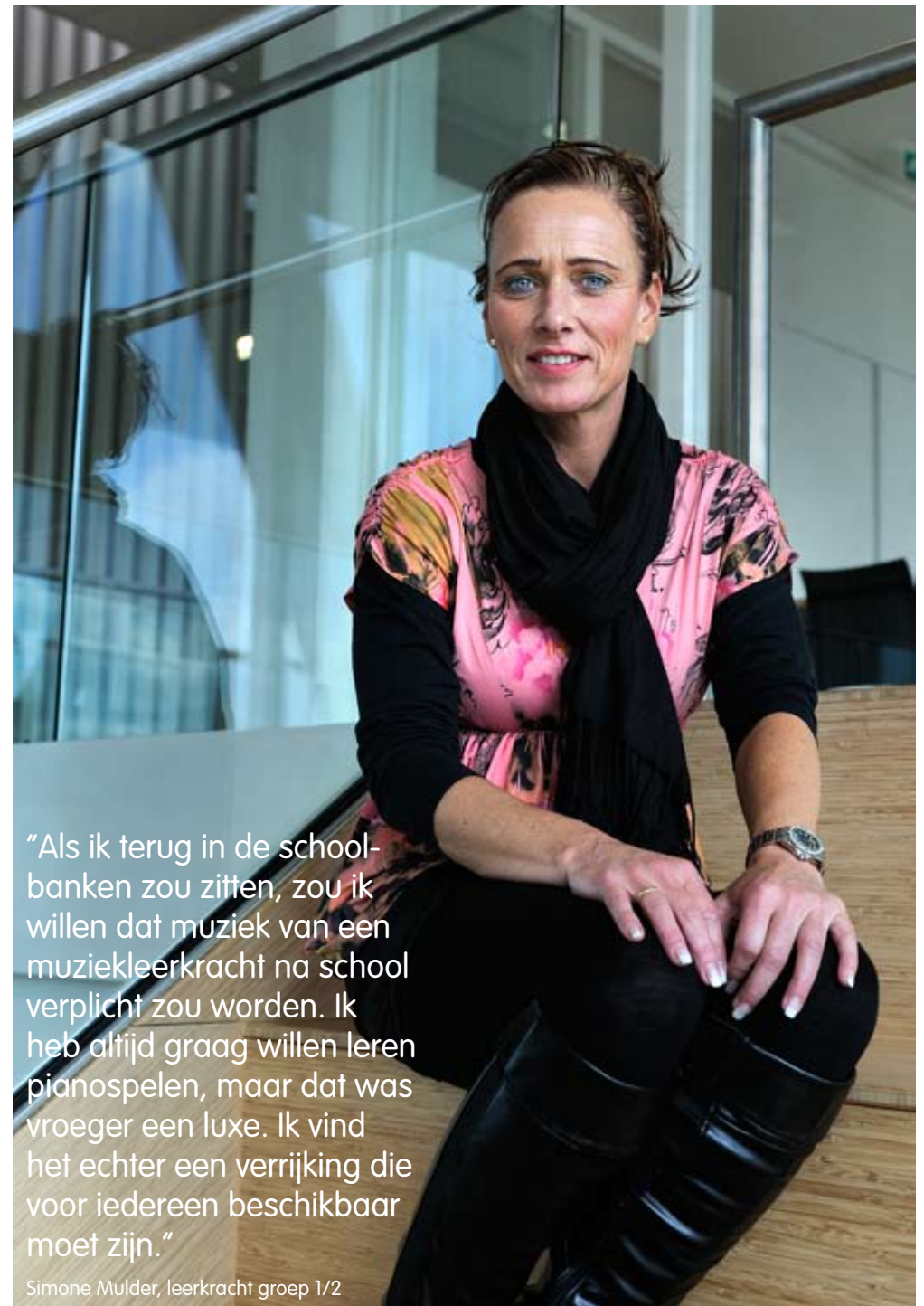
Kinderen op bezoek bij de molenaar in het kader van het project *Molenmuis*.

“Als ik het voor het zeggen had als docent, zou ik zeker één keer per jaar naar het museum gaan met mijn klas. Dat is leuk en je leert er ook wat van, met geschiedenis enzo. Daar zie je hoe het vroeger was.”

Chloë Hoogeveen (12 jaar), groep 8

foto's: Jochem Jurgens

“Als ik terug in de schoolbanken zou zitten, zou ik willen dat muziek van een muzikleerkracht na school verplicht zou worden. Ik heb altijd graag willen leren pianospelen, maar dat was vroeger een luxe. Ik vind het echter een verrijking die voor iedereen beschikbaar moet zijn.”

Simone Mulder, leerkracht groep 1/2

Welzijn stimuleren samen ouders om hun kleuters voor te lezen en over het verhaal te praten. Thuis en in de klas staat hetzelfde boek centraal. Alle kleuters krijgen bijvoorbeeld het prentenboek *De Molenmuis* in een tas mee naar huis en de ouders helpen mee om deze tas te vullen met bijpassende spulletjes, zoals een knuffelmuis. Inmiddels is de molenmuis een beroemde inwoner van Hoogeveen, al heeft geen kleuter hem nog kunnen ontdekken in zijn molen. "Ik zeg altijd dat hij er net even niet is", lacht molenaar Hans Valkenhoff. Het laatste jaar krijgt hij aanmerkelijk meer kleuterklassen over de vloer. Hij leidt ze rond in de molen, daagt de kleuters uit samen een molensteen op te tillen of laat hen zien hoe je uit graankorrels meel voor brood kunt maken. Dat blijkt voor de meeste kinderen een ware ontdekking: "Meel is voor hen iets wat je in de supermarkt koopt. Dat het gemaakt wordt van tarwe weten ze niet en de meeste kleuters leggen ook niet de relatie tussen meel en brood."

Verder kunnen kleuters ontdekken dat het huis van de molenmuis er in het echt anders uit ziet dan in het boek. "Het verhaal speelt rond 1850, toen er nog een kanaal voor de molen liep", vertelt Valkenhoff. "Vroeger konden de boeren met hun zakken tarwe zo de molen binnenvaren. Nu is het kanaal verdwenen." Zo krijgen de kinderen besef dat dingen veranderen en dat de wereld er vroeger anders uit zag. En bij dit alles doen ze dus ook nog de nodige nieuwe woorden op als tarwe, molensteen en wieden.

PLANNING

Alle binnen *Kruiwagen* ontwikkelde producten – acht in totaal – zijn verzameld in de *Erfgoedklapper* die elke Hoogeveense basisschool heeft ontvangen. Vanaf schooljaar 2009/2010 konden scholen intekenen op de producten. Dieneke Zwiers, bibliotheekmedewerker en als coördinator van het gemeentelijke netwerk voor primair onderwijs en culturele instellingen verantwoordelijk voor de inroostering en programmering, vertelt dat het nog niet storm loopt. "De

Ouders en leerkrachten van obs Apollo zingen een openingslied tijdens de festiviteiten rond *Een kruiwagen vol Krakeel* (2008) (foto: obs Apollo).

"Het is onze wens om erfgoededucatie van groep 1 tot en met groep 8 structureel in te voeren."

Simone Mulder, leerkracht groep 1/2

communicatie moet nog op gang komen." Apollo-docent Mulder denkt dat het ook met iets anders te maken heeft. "Vooral vanaf groep 4 is de *Erfgoedklapper* nog wel erg summier voor leerkrachten om mee te werken. De beschrijvingen moeten echt worden aangevuld." Dat gaat ook gebeuren, vertelt Reinalda van Drents Plateau. "Er komt een handleiding voor docenten. Verder ga ik alle basisscholen langs om te overleggen wat scholen precies willen." Dat is nodig, want uit zichzelf komen scholen er lastig toe. "Die klapper staat wel op school, maar verdwijnt tussen alle drukte door makkelijk uit het vizier. Ik wil scholen stimuleren erover na te denken en in elk geval bewuste keuzes te maken." Scholen betalen voor de totale leerlijn erfgoededucatie 3,50 euro per leerling. De gemeente stimuleert scholen door daarvan de helft (1,75 euro) voor haar rekening te nemen. Het liefst, vertelt Zwiers, zouden we toewerken naar een soort Cultuurmenu. "Met vierjarige contracten net zoals bij het Kunstmenu." Op 19 mei wordt een eerste aanzet daartoe gegeven door op een Cultuurmarkt al het aanbod – kunstmenu, *Erfgoedklapper* en leesbevordering – gezamenlijk te presenteren. "Elke basisschool krijgt dan een kalender met al het aanbod, waarop ze zelf kunnen aankruisen wat ze wanneer willen doen." "Het is wel onze wens om erfgoededucatie van groep 1 tot en met groep 8 structureel in te voeren", zegt Mulder, "maar dat moet

groeien." Reinalda en Zwiers hebben er alle vertrouwen in dat dat helemaal goed komt op de Apolloschool. "Het is een heel enthousiaste school en ze trekken er heel hard aan, zowel aan taal als aan cultuur", aldus Zwiers. Dat ze geen cultuurbeleidsplan hebben en nog geen gecertificeerde ICC'er, zegt niets. "Binnen het PO-netwerk hebben we de ICC-cursus besproken. De scholen willen liever hun energie steken in het doen dan in papieren beleid. Scholen kennen hun culturele omgeving al, want dit netwerk draait al jaren. Nu is het tijd om alles wat ontwikkeld is te bestendigen en een structurele plaats te geven."

MEER INFORMATIE

- obs Apollo
Gerry Arts (directeur)
info@obs-apollo.nl
www.obs-apollo.nl
- Drents Plateau
Linda Reinalda (consulent erfgoededucatie)
T 0592 - 305 948
l.reinalda@drentsplateau.nl
www.drentsplateau.nl
- Openbare Bibliotheek Hoogeveen
Dieneke Zwiers (coördinator PO-netwerk en VO-netwerk)
T 0528 - 268131
www.obhoogeveen.nl
- Zie ook:
www.cultuurenschoolhoogeveen.nl
www.obhoogeveen.nl/allesisanders-ommeheen/home.htm
www.erfgoedlalararte.nl

In deze rubriek vindt u nieuwe informatie die is geplaatst op Cultuurplein.nl over lesmateriaal, handreikingen, praktijkvoorbeelden, projecten en onderzoek voor het primair onderwijs.

JAARKALENDER PO

Cultuurplein heeft een jaarkalender samengesteld met alle jaarlijks terugkerende evenementen en projecten met bijbehorend lesmateriaal. Bijvoorbeeld 4 en 5 mei, de Kinderboekenweek, het Cinekid Festival en de Woutertje Pieterse Prijs. Zo heeft u ruim de tijd om uw lessen daarop aan te passen en voor te bereiden.

MEER INFORMATIE
www.cultuurplein.nl/po/actualiteit/jaarkalender

EVALUATIE BEPP

Met *Budget Educatie en Participatie Projecten* (BEPP) wil de provincie Groningen onder meer cultuureducatie op scholen bevorderen. Scholen in Groningen kunnen subsidie aanvragen voor cultuureducatieve projecten bij de provincie. Het cultuureducatiebeleid van de school is daarbij het uitgangspunt. De provincie geeft de voorkeur aan gezamenlijke aanvragen van scholen. Ook kunnen scholen samen met culturele instellingen aanvragen indienen voor het ontwikkelen van aanbod.

De subsidieregeling startte in 2009 en is nu geëvalueerd. Daarbij is met name onderzocht of de vraaggerichte aanpak

werkt. Zijn scholen in staat om de vraag naar cultuureducatieve projecten te formuleren en kunnen culturele instellingen aan die vraag voldoen?

MEER INFORMATIE
www.cultuurplein.nl/po/beleidenregelingen/provinciaalbeleid/evaluatiebepp

KUNST VAN LEZEN

Cultuurplein belicht het landelijke programma leesbevordering *Kunst van Lezen* dat uit vier deelprogramma's bestaat. Het deelprogramma *Boekstart* is bedoeld om ouders van baby's met boeken en lezen in aanraking te brengen. Na enkele succesvolle pilots is *Boekstart* nu overal inzetbaar. In het deelprogramma *Lezen op de basisschool* worden bibliotheken ingezet om taalonderwijs op basisscholen te ondersteunen. Onderdeel van dit deelprogramma is de cursus Open Boek, die leerkrachten opleidt tot leescoördinator. In het derde deelprogramma staat de kennisgeving met de canon van Nederland centraal. Bij de vijftig vensters van de canon is een literatuurlijst van kinderboeken samengesteld. In het laatste deelprogramma worden regionale en lokale leesbevorderingsnetwerken tussen gemeenten, bibliotheken, voor-

en naschoolse instellingen en scholen opgezet.

MEER INFORMATIE
www.cultuurplein.nl/po/lesmateriaal/lezen/kunstvanlezen

ZICHT OP... ERFGOEDEDUCATIE

De eerste *Zicht op...* van 2010 staat in het teken van erfgoeeducatie. De laatste tien jaar heeft de overheid veel geïnvesteerd in erfgoeeducatie. Wat zijn de resultaten? Cees Hageman van Erfgoed Nederland beschrijft de plaats van erfgoeeducatie in het onderwijs, de achtergronden van de stimulering van erfgoeeducatie en de opbrengsten daarvan. Volgens Hageman hebben de investeringen van de overheid in erfgoeeducatie effect gehad. Er is een infrastructuur voor erfgoeeducatie op poten gezet, waarin landelijke instellingen als Erfgoed Nederland en Cultuurnetwerk Nederland, provinciale erfgoeinstellingen en erfgoehuizen met elkaar samenwerken. In samenwerking met scholen zijn tal van erfgoeprojecten en –materialen voor het onderwijs ontwikkeld. Nu staat de sector voor de opdracht om de infrastructuur verder te ontwikkelen, erfgoeeducatie binnen de instellingen en de scholen te

verankeren en de kwaliteit ervan te bewaken.

Naast dit artikel bevat *Zicht op... erfgoeeducatie* een geannoteerde literatuurselectie, een overzicht van relevante websites en een selectie uit het projectloket cultuur.

MEER INFORMATIE
www.cultuurplein.nl/po/lesmateriaal/publicaties/zichtoperfgoeeducatie

VAN POPPENSPEL TOT POLDERMODEL

In de publicatie *Van poppenspel tot poldermodel* worden 16 kleinschalige erfgoeprojecten voor het onderwijs nader belicht. Bureau Erfgoededucatie van Cultureel Erfgoed Noord-Holland sprak met leerkrachten,

schooldirecteuren en lesontwikkelaars. Hun ervaringen met het ontwikkelen, de uitvoering en de verankering van de projecten zijn samengevat in praktische tips voor scholen en culturele instellingen. Bij het opzetten van een lesproject zou iedereen zich de volgende vragen moeten stellen: past het project bij de visie van de school, en welke resultaten moet het opleveren? Hoe zijn de taken verdeeld en wie is de projectleider? Hoe wordt de continuïteit gewaarborgd? Een voorbeeld is *Westfriese families*. "De geschiedenis ligt gewoon hier om de hoek en dat hoop je de leerlingen mee te geven", aldus projectleider Mieke Prenen, leerkracht op

De Piramide in Andijk. Het project is voor de hele school ontwikkeld. Groep 1 t/m 4 maakten een poppenkast. Groep 5 en 6 deden onderzoek naar oude beroepen in het Zuiderzeemuseum. Ze kregen een digitale camera mee, maakten tekeningen en schreven teksten. De bovenbouwers hebben gespist in de huwelijksakten uit het Westfries Archief in Hoorn.

MEER INFORMATIE
www.cultuurplein.nl/po/lesmateriaal/erfgoeed/poppenspel

DE CANON IN HET ONDERWIJS

De canon van Nederland is opgenomen in de kerndoelen van het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De canon moet ter illustratie aan de orde komen bij het behandelen van de tijdvakken. Voor het onderwijs worden daarvoor projecten en producten ontwikkeld, met name door Stichting entoen.nu. Op Cultuurplein staat hiervan een overzicht. Bijvoorbeeld een online toets over de canon van het Cito, uitgewerkte lessen, Canonclips, een methodecheck, publicaties, websites en nascholing.

MEER INFORMATIE
www.cultuurplein.nl/po/lesmateriaal/erfgoeed/canon

(illustratie: Jeroen de Leijer)

